

BİR GRUP LİSE ÖĞRETMENİNİN İDEAL ÖĞRENCİ İLE İLGİLİ ALGILARI

Prof.Dr. İ. Alev Arık*
Yrd.Doç. Sibel A. Arkonaç*
Psikolog Nilüfer Yılmaz*
Psikolog Sevtap Cinan

GİRİŞ

Bu makalede sunulacak olan araştırma, bir grup lise öğretmeni örneklemeden hareketle Türk öğretmenlerin kendileri ve meslekleri ile ilgili algı dünyalarının araştırıldığı geniş çaplı araştırmanın ideal öğrenci tipi ile ilgili kısmını oluşturmaktadır.

Torrance (1971), ideal öğrenci tipinin tasvirinde batılı ve doğulu ülkelerin öğretmenlerinin birbirinden farklılaştığına işaret etmektedir.

Torrance (1971) ideal öğrenci tipini Amerikalı, İngiliz, Alman, Hintli ve Filipinli öğretmenler arasında inceleyerek karşılaştırmıştır. Elde ettiği sonuçlar, Amerikalı ve Alman öğretmenlerin, Filipinli öğretmenlerden farklı bir ideal öğrenci tipini tasvir ettiklerine işaret etmektedir. Buna göre Amerikalı ve Alman öğretmenlerin ideal öğrenci tipinde bulunan şahsiyet özellikleri şunlardır: Kendi başına işe başlayan, İnsiyatif sahibi, Nazik, Hüküm ve düşüncelerinde bağımsız, Mütecessis, Tehlikeleri göze alan, Güç işlere teşebbüs eden, Karar vermede bağımsız Filipinli bir öğretmenin ise ideal öğrenci tipi şöyledir: Sevecen, başkalarını düşünen, Nazik, İşini zamanında yapan, Gayretli, İtaatkar, Hafızası kuvvetli, Yaşlıların hükümlerini kabul eden, Utangaç olmayan, Konuşkan olmayan.

Torrance'a göre (1971), Filipinli öğretmenlerin ideal öğrenci tipi; eğitimi, öğrenimi, görev ve karar vermeyi, performansı değerlendirmeyi başkalarına danışmadan tek kişinin yürüttüğü, bir başka ifade ile otoriter metodlarla eğitimin yapıldığı sınıflarda veya iş çevrelerinde memnulukla kabul görecektir. Bu tip kendiliğinden bir projeye girişmez, otoriterler ile anlaşmazlığa düşmez, yeni fikirler geliştirmez. Bunun aksine Alman ve Amerikalı öğretmenlerin ideal öğrenci tipi ise kendiliğinden birtakım projelere girişir ve yeni fikirler geliştirir.

*İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü.

Amerikalı ve Alman öğretmenlerin bu ideal öğrenci tipi, araştırmacıların üretken, yaratıcı şahsiyet tipi tarifi ile benzerlik taşımaktadır (Arık, 1987). Bu tip, topluma önemli sayıda yararlı katkıları olan bir şahsiyettir ve araştırmacılara göre şu özelliklere sahiptir: Fikir ve kanaatlerini cesaretle ortaya atan, mütecessis, düşüncelerinde ve hükümlerinde bağımsız, uğraştığı işe kendini tam manası ile veren, sezgileri kuvvetli, ısrarlı, tehlikeleri göze alan (Arık, 1987).

Batılı ülke öğretmenlerinin, üretken ve yaratıcı şahsiyet tipine benzer görülen ideal öğrenci tipi tasvirini destekleyen bir başka nokta da bu ülkelerin kazandıkları nobel ödülü sayısıdır (Arık, 1987). Nobel kazanan mesela ancak bir Hintli olmasına karşılık, bu ödülü Almanlar, Amerikalılar ve İngilizler pek çok kereler kazanmışlardır.

Bugüne kadar takip edilen Türk eğitim sisteminde modern eğitim esaslarının yerleştirilmesi görüşü her zaman yer almış olmakla beraber yaratıcı ve üretken bir şahsiyet geliştirme hedefinin tespit edilmiş olup olmaması, bu hedefe ulaşmak için ne gibi eğitim tekniklerinin düşünüldüğü tartışmalıdır.

Bu çerçevede Türk öğretmenlerinin ideal öğrenci tipi ne olabilir? Bu tipin tasvirinde hakim olan genel unsurlar nelerdir? Bu sorular bilindiği kadarı ile bugüne kadar araştırma konusu edilmemiştir.

Burada takdim edilen araştırma öncelikle bu sorulara cevap arama da ilk adım olma amacındadır. Bundan sonra devam edecek olan araştırmada bu şahsiyet özelliklerinin, Türk öğretmenlerinin kendi zihinsel dünyalarında, öğretmen olma kimliği, okul, eğitim ve öğrenci ile ilişkili olarak ne gibi bir yapı arz ettiği incelenecektir.

METOD

Denekler: Araştırmanın örneklemini, İstanbul ilinde göreceli olarak üç farklı sosyo-ekonomik seviyeyi temsil eden liseler arasında random tarzda seçilmiş olan 3 lise oluşturmuştur. Her okuldan 20 kişi olmak üzere toplam 60 öğretmene uygulama yapılmıştır. Araştırmaya katılmak istemeyen öğretmenler örneklem alınmamıştır.

Aletler ve İşlem: ilk aşamada deneklere, üç kişilik bir jüri tarafından Türkçe tercümesi yapılmış olan "Torrance Öğrenci Vasıfları Listesi" verilmiştir. Deneklerden, bu listeden istedikleri sayıda vasfı seçmek sureti ile kendilerine göre ideal bir öğrenci tipini belirlemeleri istenmiştir.

Daha sonra deneklere, araştmanın bir başka cephesini oluşturan fakat burada yer almayacak olan, kendileri, diğer öğretmenler ve öğretmen ile ilgili sorular sorulmuştur. Bu işlemlerden sonra deneklere "Bir ideal öğrencide bulunmasını istediğiniz vasıflar nelerdir?" şeklinde açık uçlu bir soru yöneltilmiştir. Uygulama boyunca deneklere herhangi bir zaman sınırlaması konulmamıştır.

Analiz: Torrance Öğrenci Vasıfları Listesi'nde elde edilen vasıflar en fazla tercih edilenden en az tercih edilene doğru mertebelenendirilmiştir. Açık uçlu sorudan elde edilen cevaplara içerik analizi uygulanmıştır. Oluşturulan üç kişilik jürinin ayrı ayrı ve sonra birlikte yaptıkları değerlendirmeler sonucunda aynı veya eř anlamlı vasıflar tek bir vasıf kategorisi altında toplanmış, her kategorideki tek tek her vasfın kaç denek tarafından ifade edildiği tespit edildikten sonra elde edilen toplam puan, o vasıf kategorisinin diğer vasıf kategorileri arasındaki mertebeni belirlemiştir.

SONUÇLAR VE TARTIşMA

Türk öğretmenlerinin Torrance Öğrenci Vasıfları Listesi'nden seçmiş oldukları ideal öğrenci ile ilgili vasıflar incelendiğinde (Tablo I) ilk sıralarda KENDİNE GÜVENEN, SAMİMİ, BAşKALARINI DA DÜşÜNEN, ESPRİDEN ANLAYAN, GÖREVİNE KENDİNİ VEREN vasıfları gelmektedir.

TABLO I

TORRANCE ÖĞRENCİ VASI FLARI LİSTESİNDEN SEÇİLEN İDEAL ÖĞRENC VASI FLARI

	%
1-KENDİNE GÜVENEN	70
2- SAMİMİ	67
3- BAşKALARINI DA DÜşÜNEN	67
4- ESPRİDEN ANLAYAN	62
5- GÖREVİNE KENDİNİ VEREN	60
6- İNANÇLARINI CESARETLE SAVUNAN	60
7- TARTIşMAKTAN ZEK ALAN	57
8- AZİMLİ KARARLI	57
9- KARAR VERMEDE BAĞIMSIZ	53
10- DÜşÜNCEDE BAĞIMSIZ	53

11- SAĞLIKLI	52
12- İŞİNİ ZAMANINDA BİTİREN	52
13- KENDİ BAŞINA İŞE BAŞLAYAN	50
14- UYUM GÖSTEREN	48

Daha aşağı sıralarda ise KARAR VERMEDE BAĞIMSIZ, DÜŞÜNCEDE BAĞIMSIZ vasıfları yer almaktadır.

Türk öğretmenlerinin ideal öğrenci ile ilgili olarak seçmiş oldukları bu vasıfların, aralarında mertebe farkı olmakla beraber, Amerikalı ve Alman öğretmenlerin yine Torrance Öğrenci Vasıfları Listesi'nden seçmiş oldukları ideal öğrenci vasıfları (Torrance, 1971) ile benzerlikler taşıdığı görülmektedir.

Türk öğretmenlerinin, düşüncede bağımsız, karar vermede bağımsız vasıflarını tercih etmekle birlikte bu vasıfları diğer ülke öğretmenlerine göre mertebe sıralandırmasında daha alt seviyelere yerleştirme eğiliminde oldukları görülmektedir. Ama bunun yanısıra yine yaratıcı şahsiyetin önemli vasıflarından biri olan görevine kendini veren, inançlarını cesaretle savunan vasıflarını önplanda tutmuştur. Görüldüğü üzere Türk öğretmenlerinin ideal öğrenci tipi ile Amerikalı ve Alman öğretmenlerin ideal öğretmen tipi arasında benzerlikler vardır. Bu benzerlikleri yaratıcı düşüncede olması gerektiği öne sürülen vasıflar oluşturmaktadır.

Eğitim sistemimizin en önemli unsurlarından olan öğretmenimizin zihinlerin de yaratıcı bir şahsiyet tipini yetiştirme ve geliştirme hedefinin olduğu bu sonuçlara bakılarak ne derece ileri sürülebilir.

Türk öğretmenlerinin ideal öğrenci ile ilgili bu çerçevenin çıkışında araştırmada kullanılan aletin rolü olabilir.

Torrance Öğrenci Vasıfları Listesi önceden yapılandırılmış, belli sayıda vasıfları hakkındaki tercihlerini belirlemesini istemek onun seçimini bu liste ile sınırlamak demektir. Bu sebeble deneklerin önceden hazırlanmış bir vasıf listesini kullanmaya mecbur edilmediği durumlarda değişik tepkiler vereceği öne sürülebilir. Nitekim "Bir ideal öğrencide bulunmasını istediğiniz vasıflar nelerdir?. şeklindeki soruya aynı denekler daha farklı tepkilerde bulunmuşlardır (Tablo II).

TABLO II

AÇIK UÇLU SORU VASITASIYLA ÇIKARTILAN İDEAL ÖĞRENCİ TİPİ

- 1- ARAŞTIRICI-ÖĞRENEN
- 2- ÇALIŞKAN
- 3- DÜRÜST
- 4- SAYGILI-TERBİYELİ
- 5- GAYRETLİ-AZİMLİ
- 6- İNSANLARI SEVEN
- 7- SORUMLULUK SAHİBİ
- 8- İRDELEYİCİ TUTUM

Burada denek bir vasıflar listesi ile sınırlandırılmamıştır. Aksine, denek bulunduğu situasyon içerisinde kendine göre algıladığı, tanımlayıp değerlendirdiği ve buradan doğru tepkide bulunduğu kendi kognitif yapısındaki vasıflarla ideal öğrenciyi tarif etmiştir. Dolayısıyla uygulama situasyonunda deneyciden kaynaklanan sübjektivite en aza indirilmeye çalışılmıştır.

Torrance Öğrenci Vasıfları Listesi'nde yer alan KENDİNE GÜVENEN vasfını 42 kişi tercih ederken burada ancak 3 kişi bu vasfı kendiliğinden ifade etmiştir. ÇALIŞKAN vasfı bu listede yer almakla birlikte deneklerce tercih edilmezken açık uçlu soruda en üst mertebelerden birine ulaşmıştır.

Ayrıca, Torrance Öğrenci Vasıfları Listesi'nde yer alan 40 vasıftan hiçbiri bu ikinci uygulamada ortaya çıkmamıştır. Bu 40 vasfın Türk öğretmenlerinin kognitif yapılarında ideal öğrenci ile ilgili görülmediği veya önplanda tutulmadığı yahut hiç düşünülmediği ileri sürülebilir. Vasıf listesi önüne konulduğunda ise denek ister istemez bu vasıflardan etkilenmekte ve tercih etme eğilimi gösterebilmektedir.

Açık uçlu soru yöntemi ile çıkartılan vasıf kategorilerine bakıldığında (Tablo II), ARAŞTIRICI-ÖĞRENEN vasfının hemen ardısıra öğrencinin ÇALIŞKAN'lığı, DÜRÜST'lüğü ve SAYGILI-TERBİYELİ oluşu gelmektedir. SORUMLULUK SAHİBİ ve yaratıcı bireylerde bulunduğu varsayılan İRDELEYİCİ TUTUM ise en düşük seviyededir.

Bugüne kadar Türkiye'de takip edilen eğitim stratejileri gözönüne alındığında amaçlanan hedefin, çocuğun düşünme kabiliyetini ortaya çıkarmak ve geliştirmekten ziyade onun çalışkan, dürüst, saygılı bir birey olarak yetiştirilmesi bir başka ifade ile sosyal ilişkilerde tasvip edilen

normlara uygun bir birey yetiştirilmesi olduğu düşünülebilir.

Bu sebeple, bulgulardan ortaya çıkan ARAŞTIRICI-ÖĞRENEN vasfı üzerinde hassasiyet ile durmak gerekir. Öğretmenin bu vasıftan anladığı ne olabilir?

Dikkat edilecek olursa yaratıcı düşüncede bu vasıf ile aynı seviyelerde olması gerektiği varsayılan İRDELİYİCİ TUTUM vasfı en düşük seviyededir. Araştırmacı-Öğrenen vasfının yanısıra ÇALIŞKAN ve SAYGILI vasıflarının öğretmene ne ifade ettiğinin araştırılması, Türk öğretmenin ideal öğrenci tipinde birbirine çok yakın seviyede görülen bu iki vasfın karşılıklı ilişkisinin yapısına ışık tutabilir.

Yapılacak olan araştırmalarda öncelikle Türk öğretmenin ARAŞTIRICI-ÖĞRENEN vasfından neyi anladığının incelenmesi ve bu vasfın yayın organlarınca empoze edilen be sebeple de taklid edilmeye çalışılan bir model davranış olup olmadığının araştırılması gerekmektedir.

Çünkü eğitim sisteminde yer almayan bu vasıf, benimsenmiş bir davranış kalıbı olarak öğrencilerde ve eğitim sisteminde gözlenmemektedir. Yaratıcı düşünceyi geliştirmeyi hedef alan eğitim sistemlerine göre hemen ardısıra gelmesi gerektiği düşünülen fakat burada en uzak mesafeye yerleştirilmiş olan irdeliyici tutum vasfı ise, araştırmacı-öğrenen vasfı ile birlikte öğretmenin kognitif dünyasında muhtemelen mahiyeti tam olarak tespit edilememiş fakat zihni dünyasına girmiş ve diğer vasıflarla ilişkili bir yer edinmeye çalışan iki vasıf olabilir. Öğretmenin eğitim ve öğrenim kavramları ile ilgili olarak algıladığı zihni dünyanın yapısı eğer yapılacak olan araştırmalar ile anlaşılabilir ise bu iki vasfın pozisyonu da açıklığa kavuşabilir.

Herşeye rağmen Türk öğretminde yaratıcı düşünce ile ilgili bu iki vasfın yer alması eğitim sisteminde çocuğun düşünme kabiliyetini geliştirme hedefinin benimsenmesi kaloylaştıracığı ortadadır.

KAYNAKÇA

ARIK, A.İ. (1987): "YARATICILIK". Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayınları 790, Kùltür eserleri Dizisi: 88, Ankara.

TORRANCE, E.P. (1971): "GIFTED CHIDREN IN THE CLASS-ROOM". The Macmillan Company, New York.